

Η επίδραση της αναρχικής ιδεολογίας στο κίνημα του ντανταϊσμού

1429547

από lefrt Οκτ. 11, 2012, 12:59 μμ.,

Ιστορία - Θεωρία

Η μελέτη αυτή δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ZERO GEOGRAPHIC vol.8

από το fanzine zero geographic no8

- free downloading:

<http://www.mediafire.com/view/?3v9rnn7z25j6ojj>

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΡΧΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΝΤΑΝΤΑΪΣΜΟΥ

Το κίνημα του ντανταϊσμού προέκυψε από ομάδες ανθρώπων, σε διάφορες πόλεις κυρίως της Ευρώπης αλλά και στην Αμερική (Η.Π.Α.), ως μια αντίδραση (άντι)καλλιτεχνικής εκφράσεως απέναντι στις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες καθορίζονταν σε μεγάλο βαθμό εκείνη την εποχή από το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Αναμφίβολα, η εναντίωση στον πόλεμο ήταν ένα κοινό σημείο για σχεδόν όλους τους ντανταϊστές. Και λέμε σχεδόν όλους, επειδή για παράδειγμα κάποιοι από τους ντανταϊστές στο Παρίσι επέλεξαν να πάρουν θέση τασσόμενοι υπέρ του ρόλου του γαλλικού στρατού και σε μια επίδειξη σωβινισμού περιφρονούσαν τους γερμανούς (συμπεριλαμβανομένου ακόμα και των εκεί ντανταϊστών)¹. Επιπλέον, μερικοί ντανταϊστές κατατάχθηκαν στο στρατό.

Αυτό όμως που δεν είναι ξεκάθαρο συχνά στις αναφορές που γίνονται για το Dada είναι κατά πόσο συμμετείχαν αναρχικοί σε αυτό ή αν υπήρξε ιδεολογική επιρροή από αναρχικούς της εποχής αυτής. Το να είσαι εναντίον του πολέμου (όχι ταξικού αλλά εξουσιαστικού) είναι ένα

στοιχείο, αλλά δεν αποτελεί απαραίτητο σημάδι για να συνδέσουμε το Dada με την αναρχία.

Οι αναφορές που υπάρχουν συναινούν στο γεγονός ότι το Dada ήταν ένας συνδυασμός διαφορετικών ατομικών θέσεων που κάποιες φορές ερχόντουσαν και σε αντίθεση μεταξύ τους. Οι περισσότερες δράσεις του Dada είχαν καθαρά (αντι)καλλιτεχνικό χαρακτήρα χωρίς πολιτική έκφραση, υπήρξαν όμως και κάποιες άλλες, όπως θα δούμε αργότερα, που παραπέμπουν σε πολιτικές πράξεις. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι ο ντανταϊσμός ήταν ένα αυτοαποκαλούμενο διεθνές κίνημα (άρα δεν χωράει η έννοια του ρατσισμού σε αυτόν) χωρίς «κατεστημένο», χωρίς κάποιο ιδρυτικό κείμενο ή κάποια δομή-ιεραρχία (δεν υπήρχαν αρχηγοί), χωρίς οργανωτικές επιτροπές ή εκτελεστικά τμήματα. Κατά αυτό τον τρόπο, το Dada υπήρξε χαρακτηριστικό παράδειγμα, όχι δημοκρατικών αξιών, αλλά κάτι που μοιάζει περισσότερο με την εφαρμογή της αναρχίας σε μια καλλιτεχνική έκφραση (εξού και το anti-art), που πολλοί τη συνδέουν με την avant-garde².

Ξεκινώντας από τη Ζυρίχη, όπου χτίστηκαν τα θεμέλια του Dada, γύρω από το Cabaret Voltaire χώρο ψυχαγωγίας και καλλιτεχνικής έκφρασης, αξιοσημείωτο είναι ότι ο ιδιοκτήτης Hugo Ball ασχολήθηκε με τη μετάφραση κειμένων του Bakunin³. Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι ο Ball είχε επηρεαστεί σημαντικά από το έργο του Bakunin. Επίσης, ο ίδιος πριν το Dada συμμετείχε σε επαναστατικού περιεχομένου εφημερίδες όπως οι *Die Aktion*, *Der Sturm*, *Die Revolution*. Η θεματολογία των κειμένων του σε αυτές περιλάμβανε μεταξύ άλλων το μηδενισμό και το ρώσικο αναρχισμό⁴. Εκτός από Bakunin είχε διαβάσει και Kropotkin. Ωστόσο, όσον καιρό ο Hugo Ball παρέμενε στο προσκήνιο του Dada της Ζυρίχης, το κίνημα αντι-τέχνης δεν πήρε ποτέ τη μορφή της αναρχίας⁶. Άλλωστε ο ίδιος έγραφε το 1915 (ένα χρόνο πριν το Dada): “Έχω εξετάσει τον εαυτό μου προσεχτικά. Δεν θα μπορούσα ποτέ να αποδεχτώ το χάος, να βάζω βόμβες, να ανατινάζω γέφυρες και να τρέφομαι με ιδέες. Δεν είμαι αναρχικός”. Ο

Hugo Ball υπήρξε θαυμαστής του Νίτσε και φαίνεται να ασπαζότανε κάποιες θεωρήσεις του⁴ και εν γένει τον ατομικισμό. Όταν όμως αποσύρθηκε από το Dada επέλεξε να ζήσει μια θρησκευτική ζωή⁶.

Ο νιτσεικός μηδενισμός επηρέασε και τους Richard Huelsenbeck και Francis Picabia². Με την άφιξη του τελευταίου στη Ζυρίχη το 1919 προστέθηκε ένα νέο στοιχείο που χαρακτηριζόταν από την απόλυτη έλλειψη σεβασμού προς κάθε αξία, μια απελευθέρωση από όλους τους κοινωνικούς και ηθικούς καταναγκασμούς.

Όσον αφορά τους υπόλοιπους ντανταϊστές της Ζυρίχης, τόσο ο Hans Richter όσο και ο Tristan Tzara είχαν επαφές με αναρχικές ομάδες. Αργότερα όμως ο Tristan Tzara θα κινηθεί στα πλαίσια του κομμουνισμού⁵: στο Παρίσι όπου κατέφυγε μετά τη Ζυρίχη είχε δεσμούς με το Γαλλικό Κουμμουνιστικό Κόμμα, έγινε μέλος του και μετέπειτα ασπάστηκε τον Σταλινισμό. Πολέμησε επίσης εναντίον του φασισμού το 1936 στην Ισπανία και ενάντια στους Ναζί στην περιοχή της Τουλούζης στα 1940-44). Ενδεικτικό όμως των κινήτρων του Tristan Tzara τον πρώτο καιρό δράσης του ως ντανταϊστής αποτελεί το παρακάτω απόσπασμα (από ένα εκ των μανιφέστων που είχε γράψει): *«Είμαι κατά των συστημάτων. Το πιο αποδεκτό σύστημα είναι να μην έχει κανένα σύστημα και καμιά αρχή»*⁷.

Αναζητώντας τις επιρροές των ντανταϊστών εκτός Ζυρίχης: οπαδοί του Stirner, που θεωρείται από τους σημαντικότερους θεωρητικούς του μηδενισμού και της αναρχικής ιδεολογίας, υπήρξαν οι Max Ernst και Theodor Baargeld, ιδρυτές του Dada στην Κολωνία. Ο τελευταίος έβγαζε το περιοδικό *Der Ventilator* (= *Ο Ανεμιστήρας*) μέσα από το οποίο επιδιόταν σε επιθέσεις εναντίον της εκκλησίας και της πολιτείας, του κατεστημένου και της τέχνης⁶. Όμως, ο Baargeld το 1918 θα γίνει μέλος του μαρξιστικού, πασιφιστικού Ανεξάρτητου Σοσιαλοδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας (USPD). Χαρακτηριστικό του προσανατολισμού που θέλανε να δώσουν στο Dada στην Κολωνία αποτελεί μια αφίσα που

αποτελούσε μέρος μιας έκθεσης ντανταϊστών και στην οποία αναγραφότανε: «*To Dada είναι με την επαναστατική πλευρά του προλεταριάτου, το Dada είναι πολιτικό*»¹¹.

Οι Marchel Duchamp και Man Ray που πρωτοστατούσαν στο κίνημα Dada στη Νέα Υόρκη είχαν διαβάσει Stirner. Το ίδιο όμως και ο Julius Evola από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του ντανταϊσμού στην Ιταλία, ο οποίος ήταν ακόμα μεγαλύτερος οπαδός του Νίτσε. Ο Evola συνδεόταν φιλικά με τον Μουσολίνι, παρά ταύτα δεν υποστήριξε πλήρως το φασιστικό του καθεστώς και δήλωνε αντιφασίστας. Προτιμούσε όμως τον φασισμό απέναντι στον κομμουνισμό και τη δημοκρατία. Αργότερα, με το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου δήλωσε εθελοντής για να ακολουθήσει το στρατό ενάντια στους Κομμουνιστές στο Ρωσικό μέτωπο (αν και τελικά δεν επιλέγει). Επίσης, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των SS. Η διαφορά τη φασιστικής ιδεολογίας του Evola συγκρινόμενη με αυτή του Ναζισμού (που πίστευε στη βιολογική ανωτερότητα των Αρίων) ήταν ότι πίστευε στην «πνευματική» ανωτερότητα. Ο Evola και άλλοι διανοούμενοι του φασισμού επισκέφθηκαν τον Χίτλερ το Σεπτέμβριο του 1943 με σκοπό να ιδρύσουν το φασιστικό ψευδο-κράτος του Salò στη Βόρεια Ιταλία⁸.

Σε αντίθεση με τον Evola, οι ντανταϊστές του Βερολίνου, Raul Hausmann και Johannes Baader, εκδήλωναν τάσεις φιλο-αναρχικές. Μάλιστα, ενδεχομένως η κορυφαία πολιτική πράξη του Dada να είναι αυτή με πρωταγωνιστή τον Baader (αλλά ιθύνον του τον Hausmann), όταν στην τελετή για την ανακήρυξη της 1ης Γερμανικής Δημοκρατίας στο Κρατικό θέατρο της Βαϊμάρης το 1919, πέταξε από τον εξώστη στα κεφάλια των πατέρων του έθνους προκηρύξεις που τον αυτοανακήρυσσαν πρώτο πρόεδρο της νέας αυτής δημοκρατίας. Το κείμενο της προκήρυξης τελείωνε ως εξής: «*Θα ανατινάξουμε τη Βαϊμάρη μέχρι τα ουράνια... δεν θα λυπηθούμε κανέναν και τίποτε. Παρουσιαστείτε όλοι μαζί! Το Ντανταϊστικό Αρχηγείο της Παγκόσμιας Επανάστασης*». Σε μια άλλη

περίπτωση ο Baader διέκοψε τον Εφημέριο που λειτουργούσε στον Καθεδρικό ναό του Βερολίνου, φωνάζοντας από το χώρο της χορωδίας: «Στο διάολο ο Χριστός» ή σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή: «εσείς είστε εκείνοι που κοροϊδεύετε τον Χριστό, δεν δίνετε δεκάρα για αυτόν». Στο Βερολίνο ο Hausmann και ο ποιητής Franz Jung κυκλοφορούσαν το περιοδικό *Die Freie Strasse* (= *Ο Ελεύθερος Δρόμος*), με έντονες αναρχικές τάσεις⁶.

Peret, Picabia, Jung, Baader, Mehring, Cravan, είναι μερικά ονόματα ντανταϊστών που είτε αυτοπροσδιορίζονταν ως αναρχικοί είτε είχαν κατά βάση αντιεξουσιαστικές απόψεις⁹. Ο Περρέ μάλιστα, εξέφραζε την αντίθεσή του απέναντι σε κάθε εθνική και εκκλησιαστική εξουσία και την υπερασπίστηκε εξίσου απόλυτα μέχρις ότου πέθανε, σε ένα μικρό βρωμερό δωμάτιο, στη Γαλλία το 1959. Πολέμησε με τους αναρχικούς στον Ισπανικό Εμφύλιο¹⁰.

Σε συλλογικό επίπεδο τώρα, η συγγραφή ντανταϊστικών μανιφέστων αποτελούσε συχνά μέσο έκφρασης ιδεών και ουσιαστικά τη «φωνή» του Dada. Τα μανιφέστα του Dada λειτουργούσαν πολλές φορές ως αναρχικές διακηρύξεις.

Οι φουτουριστές χρησιμοποιούσαν επίσης το μανιφέστο πριν το Dada. Όμως, το ντανταϊστικό μανιφέστο είχε τις καταβολές του στον αναρχισμό του 19ου αιώνα και θεωρείται «απόγονος» της ιδέας για «έμπρακτη προπαγάνδα» (*propaganda by deed*) που επινοήθηκε από τους ιταλούς αναρχικούς Errico Malatesta, Carlo Cafiero και Emilio Covelli¹².

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι ο συσχετισμός του Dada με την πολιτική δεν ήταν ποτέ ξεκάθαρος και αυτό διότι οι ντανταϊστές λειτουργούσαν πάντα μέσα στα πλαίσια της ατομικότητας του καθενός και της αλληλοσυμπλήρωσης χαρακτήρων και δυνατοτήτων. Υπήρχαν ντανταϊστές σχεδόν αδιάφοροι για την πολιτική, αλλά και κομμουνιστές, σοσιαλιστές, αναρχικοί, ακόμα και φασίστες όπως είδαμε και στην περίπτωση του Enola.

Ωστόσο αν κάποιος μπορεί να ισχυριστεί πως το κίνημα σαν σύνολο έτεινε προς τα κάπου από πολιτικής άποψης, θα πρέπει να αποδεχθεί ότι έτεινε προς την αναρχία.

Ενδεικτικά είναι τα λόγια του Ribemont-Dessaignes:

«Ήταν απαραίτητο να τους κάνουμε να καταλάβουν ότι είμαστε εναντίον της κουλτούρας και ότι είμαστε αντίθετοι όχι μόνο με την αστική τάξη πραγμάτων αλλά και με κάθε τάξη πραγμάτων, κάθε ιεραρχία, κάθε ηρωοποίηση, κάθε ειδωλολατρία, όποιο και αν ήταν το είδωλο».